Učíme se českou znakovou řeč

RŮŽIČKOVÁ, Marie. *Učíme se českou znakovou řeč. Společná učebnice pro děti předškolního věku a jejich rodiče.* **Praha: Septima, 1997. 128 s.**

Učebnice je rozdělena tematicky do jednadvaceti kapitol (např. *rodina; co chceš dělat? – slovesa; dopravní prostředky; v koupelně; zdraví – nemoc; dětské hřiště*), které obsahují **základní slovní zásobu tříletého zdravého dítěte** a také pojmy, **které potřebuje dospělý k tomu, aby si tematický okruh dobře osvojil** (s. 6). Každá kapitola je *uvedena vstupním obrázkem*, který odpovídá náplni kapitoly a který mohou rodiče využít při didakticky zaměřené hře se svým dítětem. Poté následují *obrázky, které představují jednotlivé znaky.*

Většinu obrázků doprovází *krátký komentář*, který *slovně popisuje pohyb*, jakým je znak vytvářen. V popisku je často možné nalézt i *vysvětlení znaku odkazem na znak* (např. ZÁCHOD – ruka dělá na žaludku krouživý pohyb; odvozeno od znaku pro STŘEVO) *či na reálnou skutečnost* (např. LOĎ – ruce znázorní houpavý pohyb lodi dopředu), kterými byly stávající znaky motivovány. Někdy však vysvětlení podoby znaku neodpovídá skutečnosti a popis znaku je spíše *mnemotechnickou pomůckou pro rodiče*, aby si znak lépe zapamatovali (např. znak DĚLAT – ruce se otáčejí jedna přes druhou jako při hře „Šiju boty").

Každou kapitolu uzavírají *cvičení* pro rodiče i děti a *slovníček* nově nabytých znaků. Cvičení, která rodičům poskytují možnosti pro vlastní procvičení jazyka, a také cvičení pro děti však nemají žádný klíč, v němž by si mohli rodiče ověřit, plní-li zadávané úkoly správně. Problém by šlo však jednoduše vyřešit tím, že učebnice bude opatřena videokazetou se správnými odpověďmi.

Na několika místech v učebnici jsou rodiče nabádáni, aby *co nejdříve znakovali ve větách a nepoužívali pouze jednotlivé znaky,* protože tak podpoří *rozvoj myšlení svého dítěte* (s. 16). V okamžiku, kdy se zaměříme na výklad *gramatiky znakového jazyka*, objevíme ale zásadní problém této učebnice. **Ačkoliv autorka proklamuje, že rodiče v učebnici najdou základní mluvnická pravidla znakového jazyka, naleznou zde pouze tvrzení, která je od znakového jazyka „na hony" vzdálí.**

Popisky znaků, které jsou umístěny pod obrázky, jsou sice dobrou pomůckou pro rodiče, mohou v nich ale vzbudit **dojem, že všechny znaky jsou motivovány skutečností (tzn. jsou ikonické).** Tak tomu ovšem není, ikonické znaky

(vizuálně motivované) tvoří asi polovinu znakové zásoby, ostatní znaky jsou arbitrární. Také rozdělení znaků na ikonické, umělé a moderní neodpovídá skutečnosti. **Úloha nemanuálního chování (např. mimiky) v gramatice znakového jazyka je podána vágně a z vysvětlení vyplývá, že v podstatě záleží na libovůli mluvčího.**

Další poučky o gramatice znakového jazyka pak jen dále odrážejí autorčinu neznalost tohoto jazyka a její neschopnost odpoutat se od pohledu na jeden jazyk skrze jazyk jiný. Autorka totiž představuje znakový jazyk rodičům skrze český jazyk a jeho strukturu. Je nutné si uvědomit, že v tomto případě **vedle sebe stojí dva jazyky, které mají odlišný způsob existence (mluvená forma českého jazyka je vytvářena hlasem a vnímána sluchem; český znakový jazyk je vytvářen rukama a tělem a je vnímán očima).** Tvrzení, že v českém znakovém jazyce se neskloňují a nečasují lexikální jednotky a že se nerozeznávají slovní druhy, potom lehce čtenáře přivede k dojmu, že český znakový jazyk je agramatický. Pravda je ale taková, že znakové jazyky mají jen vlastní gramatická pravidla, která vycházejí z odlišného způsobu jejich existence. **Český znakový jazyk je rodičům v učebnici představen tak, že v nich může snadno vzniknout představa, že jde o něco velmi jednoduchého.**

Autorka na jedné straně podává tvrzení, která se týkají českého znakového jazyka, byť jsou zkreslená (např. tvrzení o neexistenci slovních druhů ve znakovém jazyce), na straně druhé však nabízí pro téměř každé slovo českého jazyka ekvivalent z českého jazyka znakového. Neprotiřečí si tedy? Odpověď je nasnadě: **autorka učebnice sice mluví o českém znakovém jazyce, ve skutečnosti rodičům podává popis znakované češtiny.** Ačkoliv v úvodní pasáži učebnice najdeme stručně a výstižně vyjádřený rozdíl mezi znakovým jazykem a znakovanou češtinou, v praxi se pod autorčiným vedením tento rozdíl stírá (znakový jazyk je přirozený jazyk s vlastní slovní zásobou a gramatikou, zatímco znakovaná čeština představuje uměle vytvořený útvar, využívající lexikálních jednotek znakového jazyka, které zasazuje do syntaktické struktury českého jazyka).

Rodiče se tedy o českém znakovém jazyce dozvědí jen málo, protože učebnice představuje především zásobárnu znaků. Stejně u jakéhokoliv cizího jazyka však znalost lexikálních jednotek nestačí. **Musíme znát také** pravidla, jimiž se tyto jednotky spojují ve vyšší celky, tedy **pravidla gramatická. Pokud budeme v jakémkoliv cizím jazyce hledat pouze prvky svého mateřského jazyka, nikdy cizí jazyk nemůžeme pochopit a naučit se**

ho. Pokud budeme v českém znakovém jazyce hledat prvky jazyka českého, dopadneme stejně.

Jitka Motejzíková, Lenka Okrouhlíková